

Folwark¹ Kadzin w dominium² Woronieckich, Łubieńskich i Budnych.

Folwark Kadzin jak żaden inny w dominium rejowieckim zasługuje na parę zdań przypomnienia. Zajmuje on szczególne miejsce z racji swojej własnej historii. Wszystko zaczęło się, gdy hrabiostwo **Konstancja i Tomasz Andrzej Adam Łubieńscy h. Pomian**/ sprzedają w 1832 roku podupadłe dobra Rejowiec księciu Florianowi **Adamowi Woronieckiemu h. Korybut**³. Woroniecki podejmuje różne formy gospodarowania, aby ratować finanse dóbr Rejowca. Jedną z nich była decyzja o utworzeniu folwarku o nazwie Kadzin. Teren przyszłego folwarku sąsiaduje z nieruchomościami mieszczan rejowieckich rejonu Rychalówki. Areal pod przyszły folwark jest za mały, mieszczanie nie chcą odsprzedać gruntów. Doradcy księcia znajdują dość „oryginalny” sposób na rozwiązanie zdawałoby się patowej sytuacji. Sugerują, że jego powiększenie można „legalnie” zwiększyć dokonując nowych korygujących pomiarów w stosunku do aktów własności. Nowe pomiary w znaczący sposób uszczupliły stan posiadania mieszczan. Przeciw takiemu obrotowi sprawy protestują właściciele zakwestionowanych działek rolnych. Nie pomogły protesty i procesy arbitrażowe chrześcijańskich i żydowskich mieszczan miasteczka, Nic też nie wskórał burmistrz Rejowca.

Książę wyłączył „nadwyżki” z obszaru miasteczka. Nowe pomiary ustalały, że własność rolna mieszczan miasteczka Rejowiec wynosi:

Ogółem	– 287
w obrębie miasteczka	- 28
po za miasteczkiem	– 259
W tym:	
grunty orne	– 165
łąk	– 35
nieużytków	– 2.

(Dane ujęte w tzw. dziesięcinach, dziesięcina – 10 925 m. Natomiast w morgach, morga nowopolska – 56 arów)

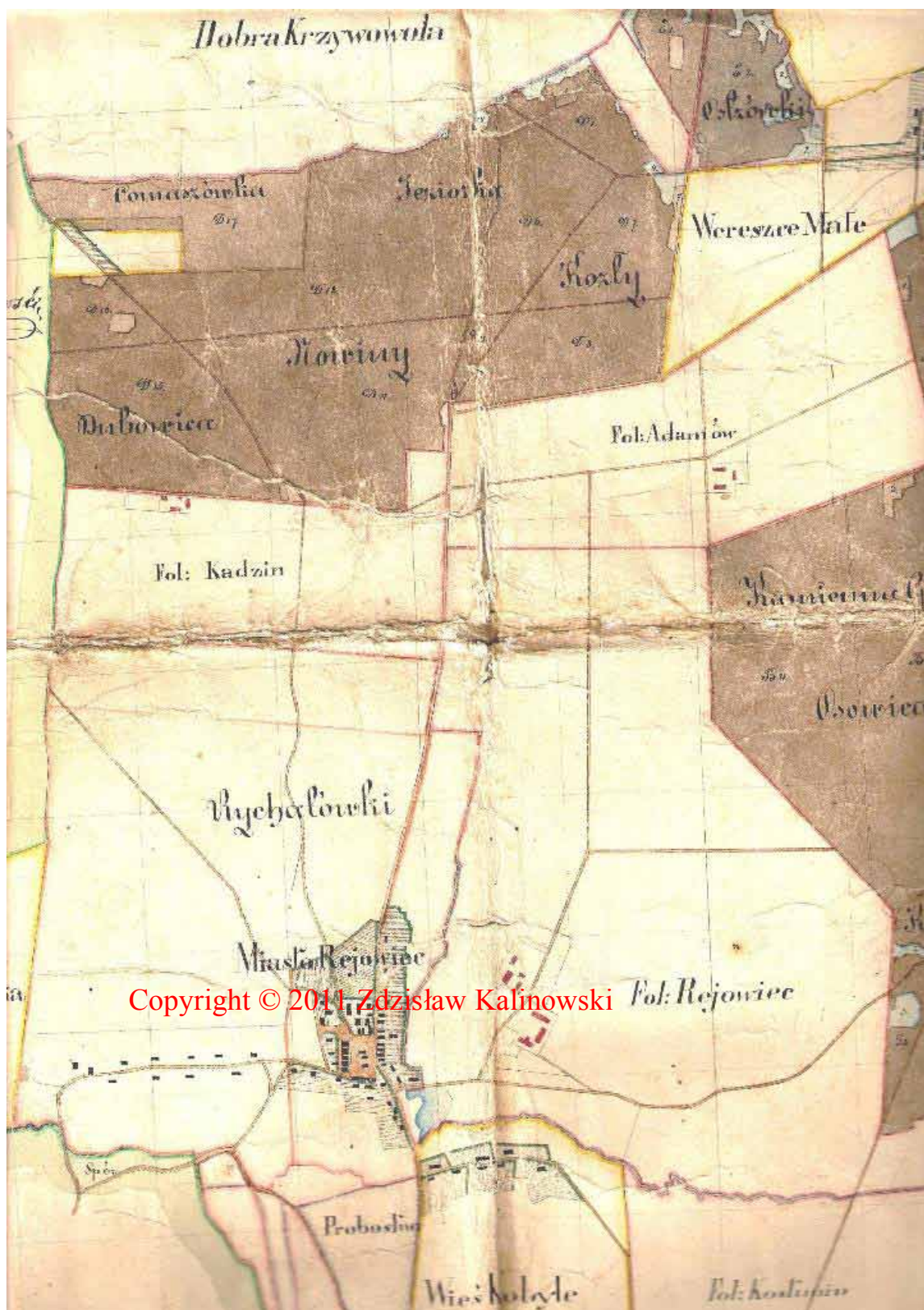
Tak, więc podstępne działanie Woronieckiego z dnia 26 maja/7 czerwca 1846 roku otworzyło drogę na legalną organizację folwarku. Przyjęto się, że rok 1847 był początkiem działalności folwarku „**Kadzin**”.

¹ **Folwark** - (niem. *Vorwerk*) wielkie gospodarstwo rolne lub rolno-hodowlane. Nastawione na produkcję zboża przeznaczonego na zbył, wykorzystujące pracę chłopów. Folwarki oparte były na obowiązku świadczenia tzw. pańszczyzny przez chłopów. Po uwłaszczeniu chłopów w 1864r w miejsce folwarku pańszczyźnianego funkcjonowanie tego gospodarstwa oparto na najemnej sile roboczej. Kres gospodarce folwarcznej położył dekret PKWN z 6 września 1844r o Reformie rolnej. Gospodarstwa folwarczne zostały rozparcelowane. W wielu przypadkach na ich bazie organizowano Państwowe Gospodarstwa Rolne.

² **Dominium** (łac. własność - posiadłość prywatna)

³ Ten ród książęcy pochodził ze Zbaraża. Dziadkiem Floriana **Adama** był Florian a ojcem Józef (1765-1816). Florian **Adam** książę Woroniecki / zm. w 1864 roku/ poślubił Leokadię z Potockich / zm. w 1876 roku/. Z tego małżeństwa zrodziło się czwórka dzieci: **1 – Henryk**, który przejął dobra **Rejowca** w 1864r., **2 – Mieczysław** ur. W 1876 roku / dobra Kanie /ożeniony z Marją Drohojowską herbu **Korczak** (książę Woroniecki Mieczysław i księżna Maria (pierwsze imię to Natalia, chociaż ksiądz zapisał imię Maria) córką hr. Seweryna z Marii z Sobańskich herbu Junosza z niej: **Adam** ur. 21.12.1878r, **Marja** księżna Woroniecka ur. w 1877 roku oraz trzy siostry i trzech bracia, **3 – Natalia** księżna Woroniecka zaślubiona dnia 2 października 1855 roku Stanisławowi Lasockiemu herbu **Dołęga**, synowi Józefa z Czarnieckiej herbu **Łodzia**, **4 – Włodzimierz** książę Woroniecki, zmarł w wieku zaledwie 3 lat z 13/14 stycznia 1837r. syn Adama.(Spoczywa w grobowcu na cmentarzu w Rejowcu)

Księżę Florian **Adam Woroniecki h. Korybut** zlecił w 1859 roku jeometrze patentowemu wykonanie planów swoich dóbr. Zleczenie zrealizował Piotr Brandt. Poniżej prezentuję niewielki wycinek jego pracy.

Fragment planu wykonanego przez jeometrę patentowego **Piotra Brandta** w 1859 roku na potrzeby księcia **Floriana Adama Woronieckiego h. Korybut** właściciela Dóbr Rejowiec.

Po śmierci w **1864 roku** księcia **Floriana Adama Woronieckiego** nowym właścicielem w ty też roku zostaje jego syn **księżę Henryk**. Ożeniony z **Marią z Orsettich h. Złotokłos** ⁴. Wymienia się, że w składzie dóbr Rejowiec były folwarki: Adamów, Rejowiec, Kostunin, Mieczysławek, **Kadzin**.

Księżę **Henryk**⁵ umiera w roku **1872**. W tym kontekście należy wspomnieć o drugiej przyczynie zajmowania się folwarkiem Kadzin. Otóż, na długo przed śmiercią Henryka w Królestwie Polskim trwały prace nad rozbudową szlaków i połączeń komunikacyjnych kolei żelaznych. Zagadką sprawą jest, dlaczego właściciele dóbr Rejowiec księżęta Woronieccy ⁶ (w latach 1832 - 1878) nie zabiegali o to, aby kolej przebiegała w pobliżu lub przez miasteczko a zarazem przyczyniłaby się do rozwoju ich miejscowości. Z dzisiaj posiadanej wiedzy wydaje się to bardzo dziwne. Przecież w tamtym czasie miał duże wpływy i możliwości. Księżę piastował znaczące funkcje państwowe u zaborcy rosyjskiego (generał – major w ówczesnym wojsku, marszałek szlachty polskiej guberni lubelskiej) Miał w związku z tym duże możliwości. Mógł zabiegać, aby tak znaczące przedsięwzięcie nie omijało Rejowca. Nie zrobił też nic i jego syn Henryk ani wdowa po nim Maria z Orsettich. W tym momencie dochodzi się do następnej zagadki, która ujawniła się po szczegółowej analizie planu przygotowanym dla księcia Henryka Woronieckiego. Na powiększonym wycinku planów widać wyraźnie zaznaczoną przyszłą trasę przebiegu torów. Przecinają grunty wchodzące w skład folwarków **Kadzin** i Adamów z pominięciem Rejowca. Czyżby chodziło księciu o znaczne pieniądze za wykup jego ziemi pod tory? Bo, gdyby trasa miała inny przebieg np. przez tzw. grunty Rychalówki, wzbogaciliby się mieszkańcy Rejowca. Może uda się kiedyś tą kwestię rozwikłać.

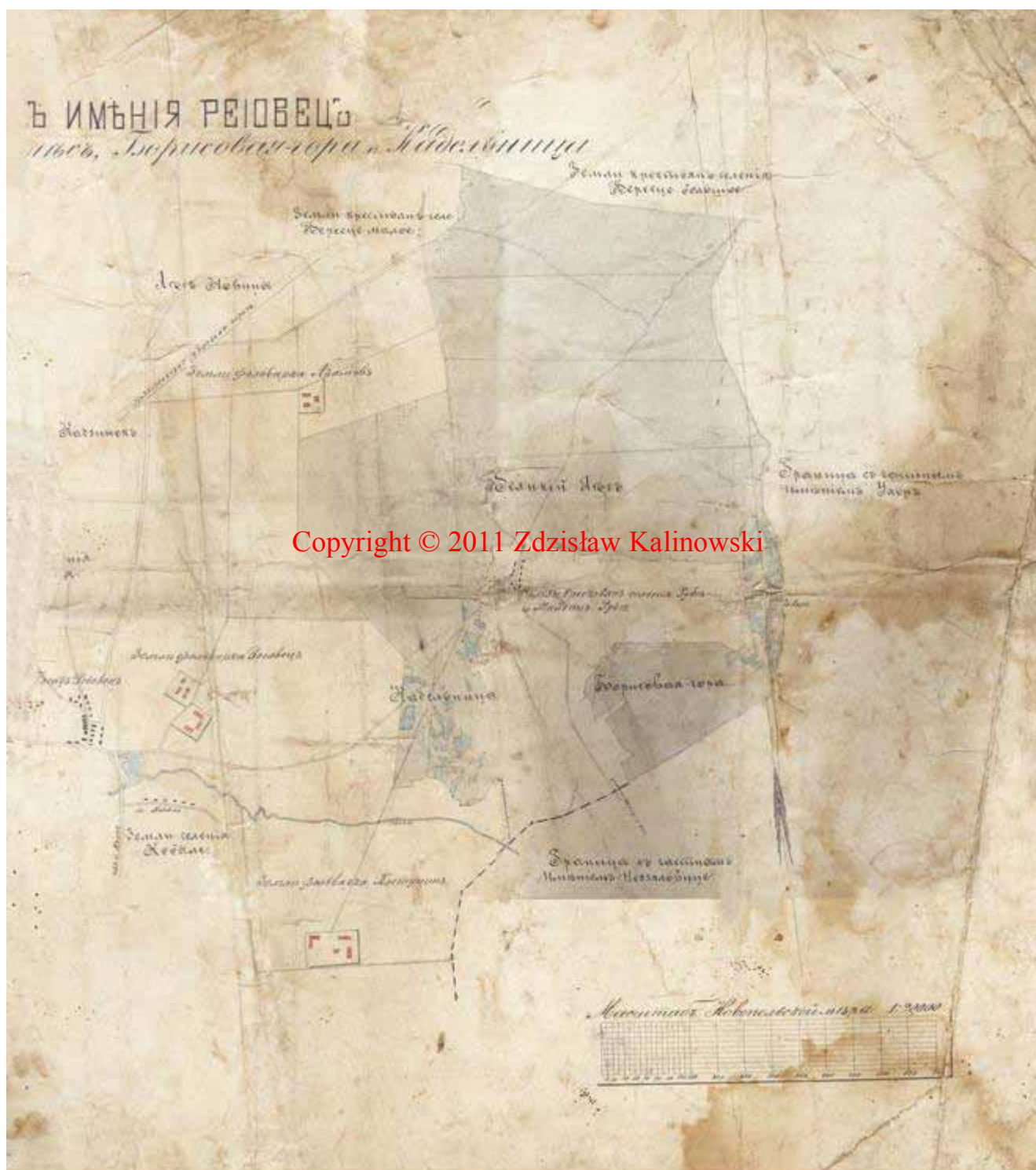

*Fragment z planu wykonalnego dla księcia **Floriana Adama Woronieckiego h. Korybut** z usytuowaniem folwarku Kadzin*

⁴ Córka Tomasza Orsetti, która po śmierci męża Henryka wyszła w 1879 roku sdo voto za Stanisława hr. Lubieńskiego.

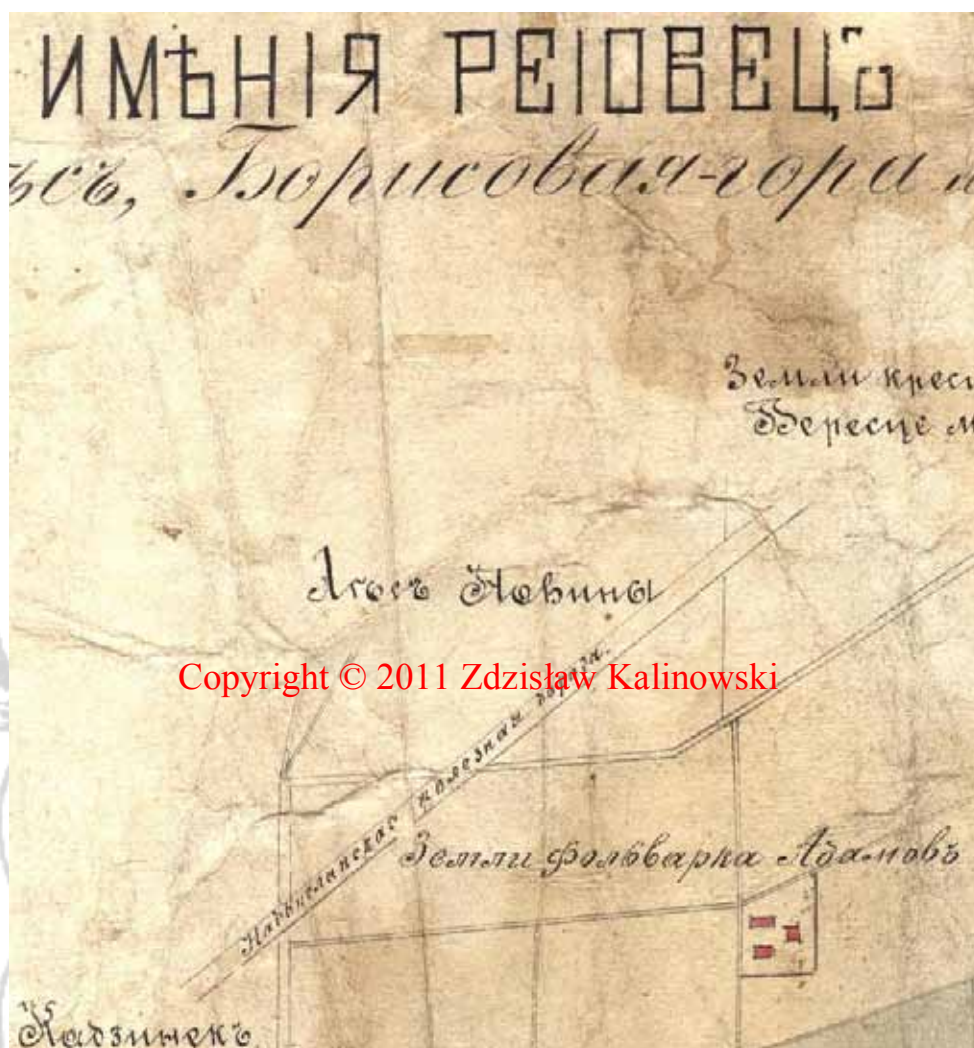
⁵ Dobra Kanie i Rejowiec należące do zmarłego w 1872 roku Henryka ks. Woronieckiego miały 9549 morgów w tym 5216 lasów.

⁶ W roku układania torów właścicielką dóbr rejowieckich była Maria Woroniecka z Orsettich wdowa po zmarłym w 1872 roku księciu Henryku Woronieckim .

Część planu wykonanego na potrzeby księcia Henryka. Zagadką pozostaje oznaczenie trasy przebiegu Koleii Żelaznej na długo przed oficjalnym rozpoczęciem prac projektowych do, których przystąpiono w granicach roku 1872 roku. Budowę kolei rozpoczęto 6 lutego 1877 roku⁷. Zakończenie prac wyznaczono na 3 maja 1877 roku. Termin zaplanowany nie został zrealizowany. Oficjalne otwarcia linii kolejowej nastąpiło w środę dnia 17 sierpnia 1877 roku. W moim posiadaniu orginał planu, nie wchodzą w rachubę dorysowania..

⁷ Za konkretyzację pomysłu budowy linii kolejowej z Warszawy do Kowla można uznać pismo z dnia 19/31 sierpnia 1872 roku, wysłane z kancelarii namiestnika cara w Królestwie Polskim do gubernatora lubelskiego mówiące o budowie linii kolejowej z Lublina do Kowla.

Fragment planu wykonanego na potrzeby księcia Henryka Woronieckiego właściciela Dóbr Rejowiec.

W siedem lat po śmierci męża **Maria Woroniecka z Orsetich**⁸ wychodzi w 1879 roku za mąż za hrabiego **Stanisława Łubieńskiego**⁹ h. **Pomian** (ur. w 1852 roku. Właściciela między innymi majątku Ruchny). Tak, więc po 74 latach dobra Rejowiec ponownie we władaniu potężnego rodu Łubieńskich. Za ich właścicielstwa dobra Rejowiec w 1881 roku składały się z następujących folwarków:

⁸ Zmarła w 1912 roku

⁹ Rodzicami Stanisława byli Władysław hr. Łubieński / ur. w 1817r, zm. w 1880r./ i Marja z Orsetich. Właściciele Dobrzelina. Miał trójkę rodzeństwa: 1-**Marię** za Stanisławem Wodzińskim, 2-**Helenę** za hr. Leonem Łubieńskim zmarłym w 1902r., 3- **Gustawa** ur. w 1850 roku ożenionego z Marją Szlubowską z Radzyna. Zmarł bezpotomnie w 1903 roku.

Lp. Folwark	Powierzchnia liczona w morgach							Budynki		Płodozmian ¹⁰
	a	b	c	d	e	f	g	murowane	drewniane	
1 Rejowiec	574	244	190	1830	132	-	2962	18	33	4, 5 i 7
2 Adamów	359	40	5	276	35	-	715	1	11	10 – polowy
3 Kadzin	212	1	-	466	14	-	693	2	4	4 – polowy
4 Kostunin	465	152	33	489	19	-	1158	4	6	4, 8 i 10 polowy

a - grunty orne i ogrody

b - łąki

c - pastwiska

d - lasy (nie urządzone)

e - nieużytki

f - zarośla

g - razem morgów

h - budynki murowane

i - budynki drewniane

j - płodozmian

Oprócz folwarków w skład dóbr rejowieckich w **1881** roku wchodziły następujące miejscowości:

Lp.	Miejscowość, wieś	ilość zagród – osad	powierzchnia w morgach	uwagi
1	Rejowiec	97	321	
2	Wólka Rejowiecka	32	632	
3	Kobyle	38	389	
4	Rybie	27	336	
5	Majdan Rybie	9	80	
6	Kadzinek	5	25	
7	Wereśce	9	161	

Inne dane o dobrach Rejowiec; - młyn wodny i cegielnia, pokłady wapna, torfu.

W niedługim czasie umiera **Stanisław Łubieński**. Wdowa po nim Maria Łubieńska primo voto Woroniecka z Orsettich w roku 1894 sprzedaje majątek małżonkom **Marii i Jozafatowi - Jakubowi Budnym h. Jastrzębiec**.

¹⁰ Stosowano też tzw. trójpolówkę – polegającą na płodozmianie w sposób następujący: pierwszy rok – ugór, drugi rok – ozimina, tj. pszenica lub żyto, trzeci rok – zboże jare, tj. owies lub jęczmień. W takim układzie 2/3 gruntu było pod tzw. pługiem.

Copyright © 2011 Zdzisław Kalinowski

Za Budnego wykonano odręczny szkic przebiegu torów od boczniczy stacji kolejowej Rejowiec do Cukrowni. Planowano tak, aby tory poprowadzić po gruntach będących własnością Jozafata Jakuba Budnego. W początkowej fazie biegł równoległe do torów państwowych przecinając tym samym ziemie folwarków Kadzin i Adamów. Łukiem od strony północnej przechodząc szosę Rejowiec – Chełm dochodził do Cukrowni. Na początku XXI wieku spółka państwowa po zamknięciu i likwidacji zakładu rozebrała tor będący w bardzo dobrym stanie i sprzedała go na złom. Takiego smutnego końca doznał „Tor Budnego”. Bez skrępowań zmarnowano dorobek poprzednich pokoleń.

Poniżej wycinek mapy z roku, 1914 na, której wyraźnie widać przebieg torów kolejowych omijających Rejowiec a przecinające folwarki **Kadzin** i Adamów.

Wycinek wojskowej niemieckiej mapy sztabowej z roku 1915. Porównując ją ze współczesnymi zauważymy inny przebieg dróg. Inaczej jechano do Chełma. Nie wykazano na niej wielu miejscowości. Poprawnie napisano nazwę miejscowości Gruszków a nie jak obecnie z ukraińska - Hruszów. W tamtym czasie miejscowość Marysin nie istniała, powstała w parę lat po wojnie światowej. Zaznaczono też i inną drogę do Kadzina, od szosy prowadzącej do stacji (ul. Dąbrowskiego, wcześniej zwaną Kolejową, Partyzantów) w kierunku na północ (obecnie obok planowanego cmentarza komunalnego).

Wybrane fotografie związane z folwarkiem Kadzin i jego rejonem.

15 lipiec 1918r.

15 lipiec 1918r.

Przy ogrodzeniu zabudowań folwarcznych. 15 lipiec 1918r.

W obrębie zabudowań folwarku Kadzim 15 lipiec 1918r.

W lesie Dubowiec w pobliżu folwarku Kadzin. 25 sierpień 1918r.

Droga pomiędzy lasami na kierunku folwark Kadzin. 3 maj 1927r.

Pradawny „Trakt Krzywowski” pomiędzy lasami o nazwach Dubowica a Nowinami. U góry przy skrócie w lewo dukt prowadzący do folwarku Kadzin a w prawo brukowana droga („kocie łby” w kierunku na las Kozły (Zabawka) do miejscowości i folwarku Adamów – Wereszcze – Chęlm. Na wprost (w górę) droga na kierunku Tomaszówka – Krzywowola. Fotografię wykonano 3 maj 1927r.

Za właścicielstwa dóbr Rejowiec, Jozafat Jakub Budny postanawia część folwarków rozparcelować i sprzedać ziemię tym chłopom, którzy byli zainteresowani taką transakcją. Przykładowo, tak uczynił w latach 1921 – 1923 – 1925. Powyższe zadanie zlecił adw. St. Grymińskiemu. Stosowne władze zezwoliły na przepisanie tytułu własności folwarku Marysin na rzecz 48 nabywców oraz na podobną sprzedaż dóbr folwarku - Adamów .

W roku 1938 umiera Jozafat Jakub Budny. Po śmierci przybranego ojca nowym właścicielem dóbr zostaje usynowiony **Antoni Ludwik Budny**. W niedługim czasie wybuch wojna światowa. Niemieccy okupanci przejmują majątek Budnego, jako tzw. Liegenschaft, który świadczył usługi dla Waffen SS Remonteamt i gospodarki III Rzeszy. W tym też momencie mamy do czynienia z następną zagadką związaną z Kadzinem, jak dotychczas dokładnie niewyjaśnioną. Otóż w czasie wojny na przełomie lat 1941/42 zostaje wybudowany przystanek kolejowy Kadzin. Utworzono go na potrzeby tranzytowego getta Rejowiec¹¹ i Zwangsarbeitslager für Juden im „Generalgouvernement”¹². Na ten przystanek w bydłych wagonach przywożono i odwożono ludność żydowską z różnych miejscowości okupowanej Polski i wielu krajów Europy. To tu znajdowała się słynna „**rampa śmierci**”¹³. Była w połowie „**drogi śmierci**” prowadzonej od Rejowca do stacji kolejowej Rejowiec. Z tego przystanku przede wszystkim kierowano transporty Żydów do obozu śmierci w Sobiborze i obozu pracy na bagnach Krychowa. W końcowej fazie likwidacji Getta Rejowiec kierowano ich na Majdanek.

Spis ludności przeprowadzony przez Niemców w roku 1942 w gminie Rejowiec wykazał, że w obrębie Kadzina mieszkało 59 Polaków i 1 Ukrainiec.

Podczas ucieczki Niemców po połowie lipca 1944 roku przed nacierającymi wojskami Armii Sowieckiej, przystanek jak i resztki zabudowań folwarcznych zostały wysadzone w powietrze przez saperów niemieckich

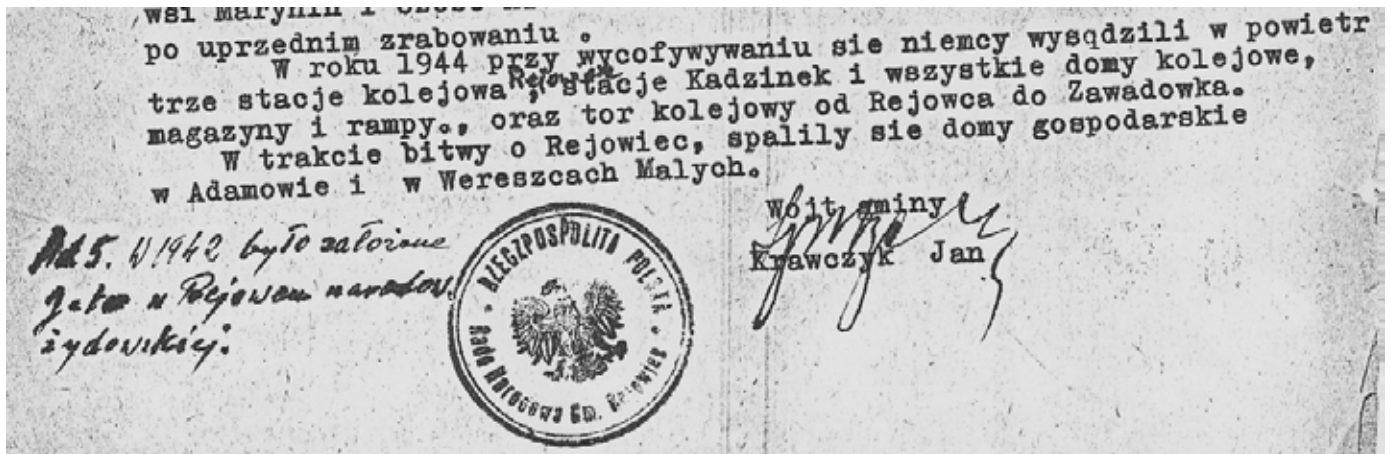
O tych zniszczeniach wspomina wójt Gminy Rejowiec w specjalnym dokumencie z dnia 12.09.1946 roku. Fragment z tego dokumentu ma brzmienie następujące:

(...) „ *W roku 1944 przy wycofywaniu się Niemcy wysadzili w powietrze stację kolejową Rejowiec, stację Kadzinek i wszystkie domy kolejowe, magazyny i rampy oraz tor kolejowy od Rejowca do Zawadówka*”.

¹¹ Getto Rejowiec nr. 1539

¹² Obóz pracy przymusowej dla Żydów nr. 2925. Pod nadzorem Waffen – SS Remonteamt w Rejowcu. Pracowali w Cukrowni Rejowiec i Portland Cement Faktory Lit.Rejowiec. (Cementownia Filey).

¹³ Niemy świadek niewyobrażalnych dramatów ludzkich. Miejsce to powinno być upamiętnione i zachowane dla przyszłych pokoleń, jako swoiste memento. Być może kiedyś pomyślą o tym władze obu gmin: Rejowiec Fabryczny i Rejowiec.

Pisząc obrazowo „nie pozostał nawet kamień na kamieniu”. Tak się skończyła historia folwarku i przystanku Kadzin.

Ostatecznie całkowity kres gospodarce folwarcznej położył ogłoszony w dniu 6 września 1944 roku dekret PKWN „o Reformie rolnej”. Gospodarstwa folwarczne zostały rozparcelowane. W wielu przypadkach na ich bazie organizowano Państwowe Gospodarstwa Rolne.

